2008 birželio 21 • **Nr. 21** (21)
Valstiečių laikraštis

Lietuvos vardo tūkstantmečiui –

Kitąmet, 2009-aisiais, sukaks tūkstantis metų, kai Vokietijos miesto Kvedlinburgo analų 1009 m. kovo 9 d. įraše apie popiežiaus Silvestro II paskirto „tautų arkivyskupo“ (Šventojo Sosto misionieriaus) Brunono, vėliau paskelbto šventuoju, žūties vietą, buvo paminėtas Lietuvos (Lituae) vardas. Šiai iškiliai epochinei mūsų šalies vardo rašytinio paminėjimo sukakčiai skirtą rašto paminklą – kelių šimtų tomų lokalinių monografijų seriją „Lietuvos valsčiai“ – jau daugiau kaip 10 metų kuria Vilniuje įsikūrusi vien tik šią seriją leidžianti „Versmės“ leidykla.

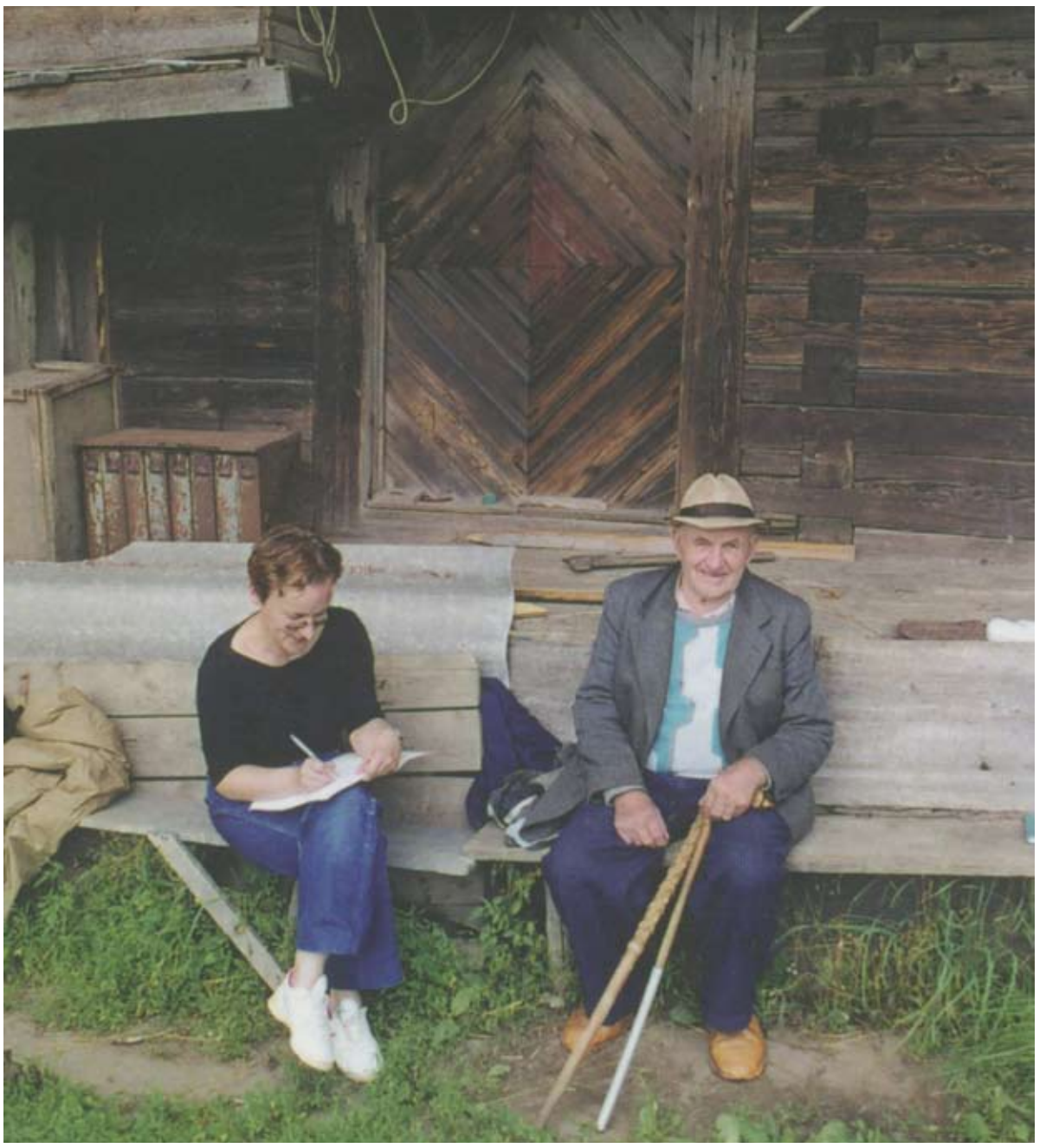

„Versmės“ leidyklos „Lietuvos valsčių“ serijos autorių ekspedicijos, rengtos Endriejave (2004 08 02–11), dalyvė etnologė Snaigė Lauciūtė kalbina vyriausią Ablingos kaimo gyventoją Joną Sauserį (gim. 1919 m.).

V. Jocio nuotrauka

1994 m. pradėtos rengti šios monografijų serijos idėja kilo iš pareigos išsaugoti, perduoti palikuonims istorinę Tėvynės atmintį, pavadinti daiktus ir įvykius tikraisiais vardais, prisidėti prie valstybės kūrimo, klojant pamatus vietinių bendruomenių, o per jas ir visos tautos savimonės bei pilietiškumo formavimuisi.

Anuomet būta 400 valsčių

Serijos pavadinimas pasirinktas neatsitiktinai. Po baudžiavos panaikinimo 1861 m. susiformavę valsčiai buvo mažiausi stabilūs administraciniai-teritoriniai vienetai, jungę tos pačios etninės kultūros žmones – valsčių ribos atitiko parapijų ir šnektų ribas. Tuo metu būta net per 400 valsčių! Rengiant ir leidžiant monografijas apie šalies miestus ir miestelius, kaimus ir vienkiemius, valsčiai ir buvo pasirinkti kaip tam tikra visą Lietuvą aprėpianti teritorinė sistema.

Nors serijai pasirinktas „Lietuvos valsčių“ pavadinimas, leidžiamų knygų turinys nėra tiesiogiai susietas vien su šiais administraciniais vienetais, kurie gyvavo tik apie šimtą metų. Serijos knygos aprėpia ne vieną tūkstantmetį: nuo seniausių išlikusių mūsų tautos gyvenimo faktų iki pastarųjų laikų realijų.

1998 m. gegužę „Versmės“ leidykla išleido 1-ąją „Lietuvos valsčių“ serijos monografiją „Žagarė“, skirtą Žagarės 800 metų jubiliejui. Tai buvo ir pirmasis leidinys šalyje, išleistas su oficialiuoju Lietuvos vardo tūkstantmečio minėjimo ženklu. Be šios knygos pasirodė dar 13 monografijų: apie Obelius, Kriaunas, Platelius, Širvintas, Žiobiškį, Lygumus, Stačiūnus, Veliuoną, Raguvą, Seredžių, Kvėdarną, Tauragnus, Musninkus, Kernavę, Čiobiškį, Laukuvą (I, II dalys), Papilę (I, II, III dalys). Šių, jau išleistų, knygų bendra apimtis yra 15 400 puslapių.

Visos serijos monografijos rengiamos pagal tam tikrą bendrą struktūrą. Monografija paprastai būna sudaryta iš septynių skyrių: Gamta (kraštovaizdžio raida – nuo to prasideda visos serijos knygos), Istorija, Etninė kultūra, Įžymūs žmonės, Kalba, Tautosaka. Monografijų temų laukas yra platus ir įvairiapusiškas: tai ir tradiciniai verslai, gyvenamieji namai ir jų interjeras, audiniai, papročių teisė, kalendoriai ir šeimos papročiai, bažnyčios, kapinės, mokyklos, bibliotekos, valstybės ir svarbiausių jos institucijų bei įstaigų kūrimosi istorija, tarmių ir vietos šnektų ypatumai, tautosaka ir liaudies išmintis, muzikantai, tautinių mažumų istorija bei papročiai ir kt. Kiekvieną knygą rašo 70–130 autorių, leidinių apimtis – 800–1800 puslapių, sudedama daugiau nei 500 nuotraukų, iliustracijų ir žemėlapių.

„Lietuvos valsčių“ serijos penktosios monografijos „Žiobiškis“ pristatymas Lietuvos rašytojų sąjungoje. Iš kairės: leidyklos vadovas Petras Jonušas, korektorė Rasa Kašėtienė, knygos sudarytojas ir vyriausiasis redaktorius Nacionalinės J. Basanavičiaus premijos laureatas Venantas Mačiekus. Kalba Nacionalinės J. Basanavičiaus premijos laureatė etnologė prof. habil. dr. Angelė Vyšniauskaitė.

2000 m. spalio 5 d. A. Petrašiūno nuotrauka

Serijos „Lietuvos valsčiai“ monografijos rengiamos bendradarbiaujant su Lietuvių kalbos institutu, Lietuvos žemės ūkio universitetu, Kauno technologijos universitetu, Lietuvos universitetu, Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Lietuvos istorijos katedros Taikomųjų istorijos tyrimų centru.

Vienas svarbiausių „Lietuvos valsčių“ serijos knygų rengimo etapų – tiriamųjų ekspedicijų į aprašomąsias vietas organizavimas. Jose straipsnių autoriai detaliai susipažįsta su aprašomomis vietovėmis, gyventojais. Taip pasiekiamas pagrindinis ekspedicijų tikslas – surenkama unikali autentiška medžiaga monografijų skyriams apie kraštų istoriją, gamtą, kalbą, tradicinę kultūrą, žymius valsčių žmones ir kt. Vėliau dažnai rengiamos papildomos pakartotinės autorių išvykos, po kurių patikslinama turima medžiaga bei galutinai paruošiami straipsniai leidžiamoms serijos knygoms.

Pirmoji „Versmės“ leidyklos rengta ekspedicija įvyko 1999 m. liepą Širvintose. 2000 m. vasarą įvyko jau 3 ekspedicijos, 2001 m. – 4, 2002 m. – 6, 2003 m. – 13, 2004 m. – net 15, 2005 m. – 9, 2006 m. – 7, o 2007 m. – 3 ekspedicijos. Šiais metais planuojamos dvi ekspedicijos: į Panemunėlį (Rokiškio r.) ir į Balninkus (Molėtų r.).

Ryšiai su vietos inteligentija

Vienas didžiausių šių ekspedicijų ir pavienių įvairių sričių specialistų lankymosi aprašomose vietose privalumų – užmezgami glaudesni ryšiai su vietos inteligentais. Serijos autorius prof. Ričardas Kazlauskas 2002 m. Seredžiuje lankėsi net šešis kartus (visais metų laikais). Per tą laiką jis susipažino su vietiniais gyventojais, kelis kartus dalyvavo susitikimuose su moksleiviais, aplankė ir nufilmavo gražiausias krašto sodybas, gamtos paminklus. Vėliau apie Seredžių Lietuvos televizijai jis parengė net tris laidas.

Iki „Versmės“ leidyklos parengtos ekspedicijos Seredžiaus krašto žmonės beveik neturėjo informacijos apie iš šio krašto kilusį Elą Džolsoną – vieną ryškiausių muzikinio pasaulio žvaigždžių Amerikoje iki 1950 m. Knygos dėka iš straipsnių autorės Reginos Kopilevič kraštiečiai gavo dovaną – 1928 m. sukurto garsaus filmo „Dainuojantis kvailys“ kopiją.

Papilės gyventojai daug naujo apie savo kraštą sužinojo 2003 m. rugsėjį Papilėje leidyklos organizuotoje konferencijoje, kurioje dalyvavo serijos autoriai – akademikas Algirdas Gaigalas, docentai Rita Regina Trimonienė ir Aivaras Ragauskas, archeologė Birutė Salatkienė.

2002 m. Laukuvos Norberto Vėliaus gimnazijos moksleiviai dalyvavo bendrame „Versmės“ leidyklos ir Kauno technologijos universiteto studentų projekte (vadovas prof. Jurgis Bučas). Dalyviai matavo ir piešė

monumentalus rašto kūrinys

miestelio pastatus, o vėliau šie darbai buvo eksponuojami parodoje. Dalis jų pateko į jau spaudai parengtą monografiją „Laukuva". Ekspedicijose Papilėje, Plungėje, Gruzdžiuose dalyvavo Šiaulių universiteto kalbininkas doc. Juozas Pabrėža su savo studentais. Papilėje kartu su studentais dalyvavo ir Vilniaus pedagoginio universiteto etnologas doc. Jonas Mardosa.

Nors pirmųjų „Lietuvos valsčių" serijos monografijų pagrindą sudarė aprašomojo pobūdžio straipsniai, vėliau į darbą įsitraukus mokslininkams, gausėjant tiriamųjų mokslinių straipsnių, kilo idėja suburti ir nepriklausomą monografijų serijos Mokslo darbų komisiją, sudaryta iš aukščiausios kvalifikacijos serijoje aprašomų dalykinių sričių specialistų, galinčių įvertinti ir užtikrinti serijai rašančių mokslininkų straipsnių kokybę. Vėliau, nuo 2006 m., „Versmės" leidykla ėmė leisti ir atskirą periodinį lokalinių monografijų serijos „Lietuvos valsčiai" straipsnių mokslo darbų rinkinį „Lietuvos lokaliniai tyrimai", kurio visi straipsniai skelbiami ir visatekstėje specializuotoje interneto svetainėje www.llt.lt. Rinkinyje spausdinami originalūs Mokslo darbų komisijos aprobuoti moksliniai straipsniai gamtos, archeologijos, istorijos, etnologijos, kalbos, tautosakos, sociologijos, personalijų tematika, parašyti lokalinių monografijų serijai „Lietuvos valsčiai". Šiai komisijai priklauso akad. prof. habil. dr. Algirdas Gaigalas (gamta), LMA narys korespondentas, prof. habil. dr. Romualdas Grigas (sociologija), doc. dr. Algirdas Jakubčionis (istorija), dr. Artūras Judžentis (kalba), akad. prof. habil. dr. Irena Regina Merkienė (etnologija, komisijos pirmininkė), prof. habil. dr. Stasys Skrodenis (tautosaka), akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla (istorija), dr. Gintautas Zabiela (archeologija, senoji istorija).

Svarbus reiškinys kultūriniame gyvenime

Leidžiama „Lietuvos valsčių" knygų serija yra svarbus reiškinys Lietuvos moksliniame ir kultūriniame gyvenime. Prie knygų leidimo prisideda daugiau kaip 100 įvairių sričių mokslininkų (gamtininkų, sociologų, etnologų, archeologų, istorikų, folklorinės muzikos, tautosakos specialistų) bei vietos kraštotyrininkų, mokytojų, kultūros darbuotojų, savivaldybių ir seniūnijų atstovų. Išleistoms serijos knygoms jau rašė daugiau kaip 1000 skirtingų autorių! Knygose publikuojami labai plataus spektro straipsniai – nuo išbaigtų mokslinių studijų iki prisiminimų, apybraižų apie atskirus miestelius, juose gyvenusius bei dabar gyvenančius žmonės. „Lietuvos valsčių" serijos straipsniai yra vertingi kaip informacijos šaltinis tolesniems tyrimams, be to, knygos prisideda ir prie bendruomeniškumo formavimo. Monografijos rengimo darbai daugelį žmonių paskatina dar labiau domėtis gimtojo krašto paveldu, padeda naujai atversti į praeitį nugrimztančios praeities puslapius.

Kiekvienas, gerbiantis savo Tėvynę ir gimtinę, gali ir privalo prisidėti prie savo šalies istorinio paveldo išsaugojimo. Todėl maloniai kviečiame visus aktyviai dirbti mokslinį ir kraštotyrinį darbą, o jei savivaldybės, vietos bendruomenės ar tiesiog aktyvūs kraštiečiai norėtų išleisti knygą apie savo, savo tėvų ar protėvių gimtąsias vietas, visada maloniai lauksime ir imsimės tokių pasiūlymų.

„Versmės" leidyklos planai

Pagal artimiausius „Versmės" leidyklos planus numatyta užbaigti parengti monografijas „Gelvonai", „Panemunėlis", „Gruzdžiai", „Juodupė. Onuškis", „Jieznas. Stakliškės", „Kartena", „Kazlų Rūda", „Gelgaudiškis", „Žemaičių Naumiestis", „Griškabūdis", „Žeimelis", „Plokščiai", „Giedraičiai", „Plungė", „Pandėlys", „Pašvitinys", „Joniškėlis", „Vepriai", „Baisogala", „Sintautai" (2-asis papildytas leidimas), „Obeliai. Kriaunos" (2-asis papildytas leidimas), „Skaudvilė", „Antalieptė", „Valkininkai", „Žagarė" (2-asis papildytas leidimas), „Plateliai" (2-asis papildytas leidimas, „Taujėnai", „Endriejavas", „Balninkai". Šių, dar tik pradėtų ar jau baigiamų, knygų sąrašas nuolat pasipildo naujomis pradedamomis rengti monografijomis. Sulaukę papildomų pasiūlymų ir užsakymų – parengsime bei išleisime ir kitas, čia nepaminėtas, monografijas. Lietuvoje būta per 400 valsčių, tad jei kiekvienam jų pajėgtume sukurti tokį rašytinį paminklą, po kelių dešimtmečių galėtume džiaugtis daugiatome, galbūt ir visame pasaulyje analogų neturinčia, mūsų tautos rašytine istorija.

Pateikiame leidyklos adresą bei kitus duomenis, kurių gali prireikti siunčiant informaciją ar norint prisidėti prie knygų išleidimo.

Viešoji įstaiga „Versmės" leidykla, juridinio asmens kodas 122732630, Geležinkelio g. 6, LT-02100 Vilnius, telefonas ir faksas 8 52130623, leidyklos vadovo telefonas 8 698 20707, elektroninio pašto adresas leidykla@versme.lt, atsiskaitomoji sąskaita LT027290000005467101 AB Parex bankas, banko kodas 72900.

Mokėjimo paskirtis: parama „Lietuvos valsčių" serijai (galima nurodyti ir konkrečią remiamą knygą).

„Versmės" leidykla informaciją apie monografijas bei savo veiklą nuolat atnaujina ir skelbia interneto svetainėje www.versme.lt. Šiuo metu svetainės apimtis yra per 100 puslapių. Nuo svetainės įkūrimo iki dabar joje apsilankė daugiau kaip 36 tūkst. interesantų. „Versmės" leidyklos interneto svetainė nuolat atnaujinama, joje skelbiamos visos leidyklos naujienos, kita svarbi informacija. Svetainė lankytojus supažindina su monografijų serijos „Lietuvos valsčiai" leidybos projektu, pateikia šios serijos anotaciją, nuolatinių „Lietuvos valsčių" serijos autorių sąrašą ir kt. Besidomintys „Lietuvos valsčių" leidžiamomis knygomis gali plačiau susipažinti su visomis išleistomis monografijomis bei darbo planais, nurodančiais, kurios knygos jau baigiamos parengti ir netrukus pateks į skaitytojų rankas, taip pat ir apie tas, kurios pasirodys iki Lietuvos vardo minėjimo tūkstantmečio ir vėliau. Svetainės lankytojams nurodoma, kaip „Versmės" monografijos keliauja pas skaitytojus, į bibliotekas, knygynus. Pateikiamos spaudos puslapiuose pasirodžiusios recenzijos apie naujas leidyklos knygas, skaitytojų atsiliepimai apie jų turinį ir kokybę, nuomonės apie leidyklos darbą ir pasiūlymai. Svetainėje galima susipažinti su „Versmės" leidyklos vadovais, monografijų vyriausiaisiais redaktoriais, pagrindiniais autoriais, buvusių Lietuvos valsčių sąrašais, rėmėjai besidomintys leidyklos organizuojamomis ekspedicijomis ras informacijos apie ankstesniais metais organizuotas ir šiais metais numatytas mokslininkų bei specialistų išvykas į buvusius valsčius. Monografijų autoriai supažindinami su metodine medžiaga, reikalavimais, kurie būtini pateikiant straipsnius (supažindinama su žodžių, pavadinimų santrumpų, išnašų, vietovardžių rašymu bei kirčiavimu, mokslinių straipsnių parengimo sąlygomis, autorinių darbų sutartimis ir kt.). Nepamirštamas ir epistoliarinis žanras: pateikiamas leidyklos susirašinėjimas su Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija, Lietuvos kultūros ministerija, jos Kultūros ir sporto rėmimo fondu, krašto savivaldybėmis, seniūnijomis ir kt.

Tūkstančio egzempliorių tiražu išleisti vieną „Lietuvos valsčių" serijos knygą dabar vidutiniškai kainuoja apie 150 tūkst. litų. Kaskart tenka įtikinėti skirti lėšų leidybai ir Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkciją (ir net dėl to su ja bylinėtis teismuose!), ir Kultūros ministeriją, politikus, įmones, merus, bankininkus, visus, iki kurių prisibeldžiame. Todėl malonu pasidžiaugti, kad nuolatinis visų serijos knygų rėmėjas ir partneris yra AB „Lietuvos paštas", užsakiusi straipsnių apie įvairių Lietuvos vietovės paštų istoriją. Juk rašant seriją atsiranda puiki proga parodyti svarbiausių valstybės institucijų plėtrą, papasakoti skaitytojui apie jų atsiradimą ir pan. Maloniai kviečiame įmones, bankus pasekti „Lietuvos pašto" pavyzdžiu! Juk bankų, paštų, kariuomenės, geležinkelių būklė ir raida yra valstybės kūrimo ir jos brandumo ženklai. Serijos knygos suteikia puikią progą parodyti ir įtvirtinti jų svarbą.

Dėl finansavimo stygiaus dažnai tenka koreguoti knygų išleidimo terminus. Knygos gali būti išleistos tik gavus visą savikainos sąmatinę lėšų sumą (žr. leidyklos internetinės svetainės www.versme.lt puslapyje, Kainos). Tad maloniai kviečiame visus prisidėti finansiškai – be žmonių pasiaukojimo, knygų neįstengsime išleisti, nes didžiąją dalį šių nekomercinių istorijos ir tradicinės kultūros leidinių sąmatos sudaro aukotojų lėšos. Iš anksto nuoširdžiai dėkojame už paramą. Kiekvienas prisidėjęs bus įrašytas knygų rėmėjams skirtuose puslapiuose, įvardijant konkretų indėlį.

(Užs. 671)

2001 m. išleistų serijos monografijų ,,Lygumai. Stačiūnai", ,,Veliuona", ,,Raguva" pristatymas Lietuvos mokslų akademijoje. Iš kairės: leidyklos vadovas Petras Jonušas, ,,Lygumų. Stačiūnų" vyr. redaktorius Robertas Jurgaitis, ,,Veliuonos" vyr. redaktorė Vida Girininkienė, istorikas dr. Romas Batūra, ,,Raguvos" vyr. redaktorius Romaldas Samavičius. Kalba Lietuvos muzikos akademijos profesorius Petras Kunca. 2001 m. spalio 25 d. Klaudijaus Driskiaus nuotrauka

Serijos devintosios monografijos ,,Seredžius" pristatymas Lietuvos Respublikos Prezidentūros Baltojoje salėje, minint Lietuvos valstybės – karaliaus Mindaugo karūnavimo 750 metų jubiliejų. Iš kairės: kultūrologas Albinas Vaičiūnas, etnologas akad. prof. habil. dr. Vacys Milius, Seredžiaus pagrindinės mokyklos direktorius Petras Baršauskas, ,,Versmės" leidyklos vadovas Petras Jonušas, knygos vyr. redaktorė Vida Girininkienė, Jurbarko r. meras Aloyzas Zairys, viena knygos sudarytojų mokytoja Margarita Baršauskienė, knygos ,,Tautosakos" skyriaus redaktorius Povilas Krikščiūnas, Seredžiaus seniūnas Jonas Pikoraitis, istorikas doc. dr. Romas Batūra, ,,Lietuvos valsčių" serijos Mokslo darbų komisijos pirmininkė etnologė akad. prof. habil. dr. Irena Regina Merkienė.

2003 m. liepos 4 d. A. Petrašiūno nuotrauka